

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14716785>

N.O.Saidova

FarDU, maktabgacha ta'lim kafedrası katta o'qituvchisi, p.f.f.d., PhD

Annotatsiya: *Ilk matematik tushunchalarni rivojlantirishga qaratilgan o'yinlar maktabgacha yoshdagi bolalar uchun juda muhimdir, chunki ular matematik bilimlarni o'rganishadi. Matematik tushunchalarni o'rgatish jarayonida o'yinlar bolalar uchun aqliy rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi, ular yoshiga mos ravishda soddalashtirilgan, qiziqarli va interaktiv tarzda matematik ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi. Masalan, raqamlar, shakllar va ranglar kabi asosiy tushunchalar bolalarga o'yin orqali tanishtiriladi, bu ularning matematik bilimlarni qabul qilish va eslab qolishni osonlashtiradi. Ushbu maqolada o'yinlar bolalar uchun matematik faoliyatlarni qiziqarli qilish orqali ularning motivatsiyasini oshirish yo'llari haqida bayon qilingan.*

Kalit so'zlar: *matematik o'yinlar, kognitiv rivojlanish, matematik ko'nikmalarni qiziqarli va interaktiv tarzda o'rgatish, diqqatni rivojlantirish, sanash ko'nikmalarini rivojlantirish.*

Matematik o'yinlar bolalarning kognitiv rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi, chunki ular muammolarni hal qilish, mantiqiy fikrlash va strategiyalarni ishlab chiqishda yordam beradi. Bu o'yinlar orqali bolalar raqamlarni tartibga solish, qo'shish va ayirish kabi asosiy matematik ko'nikmalarni mustahkamlashadi.

O'yinlar shuningdek, bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi, chunki ular guruhda o'ynalishi mumkin va bolalar o'rtasida hamkorlik, muloqot va jamoa ishlash qobiliyatlarini oshiradi. Shu bilan birga, o'yinlar bolalarning emotsional rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi, chunki ular o'rganish jarayonida quvonch va qoniqish hislarini taqdim etadi, bu esa bolalarning stressini kamaytiradi va o'rganishni qulayroq qiladi.

Umuman olganda, matematik tushunchalarni rivojlantirishga qaratilgan o'yinlar bolalarning matematik bilimlarini qiziqarli va samarali tarzda oshiradi, ularning umumiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi va ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi. Bu o'yinlar nafaqat matematik ko'nikmalarni shakllantirish, balki bolalarning aqliy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishini ta'minlash uchun ham muhimdir.

Ilk matematik tushunchalarni rivojlantirish uchun o'yinlar bolalarga matematik ko'nikmalarni qiziqarli va interaktiv tarzda o'rgatishga yordam beradi. Quyidagi o'yinlar bolalar uchun matematik tushunchalarni o'rgatishda qo'llanilishi mumkin:

1. Shakllarni aniqlash o'yini

Maqsad: Maktabgacha yoshdagi bolalarda geometrik shakllarni tanish, farqlash va tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish. Ushbu o'yin orqali bolalar o'zlarining vizual va motorik qobiliyatlarini mustahkamlash bilan birga, shakllar bilan bog'liq asosiy tushunchalarni o'zlashtiradilar.

Metod: Tarbiyachi dastlab bolalarga turli geometrik shakllar (doira, kvadrat, uchburchak, to'rtburchak va hokazo) karton yoki plastik shakllarda ko'rsatadi. Shakllar rangli va har xil o'lchamdagi bo'lishi mumkin. Bolalar har bir shaklni o'rganib, uni boshqa shakllardan farqlash va tegishli joylarga joylashtirishga urinadi. Tarbiyachi bolalarga savollar beradi, masalan: "Bu shaklning nomi nima?", "Bu shaklning nechta tomoni bor?" yoki "Bu shakl qanday rangda?" Shu tariqa, bolalar shakllarni nafaqat vizual jihatdan, balki ularning xususiyatlari orqali ham o'rganadilar.

Materiallar: O'yin uchun maxsus tayyorlangan turli geometrik shakllar kerak bo'ladi. Bu shakllar karton yoki plastikdan bo'lishi mumkin va ular bolalar uchun xavfsiz bo'lishi shart. Shakllar orasida doira, kvadrat, uchburchak, to'rtburchak, ellips kabi geometrik figuralar bo'lishi mumkin. Shuningdek, o'yin uchun rang-barang kartochkalar va shakllarni joylashtirish uchun mos taxtacha (doska) ham talab qilinadi.

Faoliyat: O'yin jarayonida tarbiyachi birinchi navbatda bolalarga har bir shaklni alohida tanishtiradi. Har bir shaklning nomi, shakli, tomoni va umumiy xususiyatlari haqida ma'lumot beradi. So'ngra bolalarga ushbu shakllarni berib, ularni tegishli joylarga joylashtirishni so'raydi. Bu jarayonda tarbiyachi bolalarga yordam berishi, ularning noto'g'ri tanlovlarida to'g'ri yo'l ko'rsatishi mumkin. O'yin davomida bolalar shakllarni ranglariga va o'lchamlariga qarab farqlashni o'rganadilar. Shuningdek, shakllar haqida qiziqarli savollar berib, bolalarning bilimlarini sinovdan o'tkazish mumkin. Masalan: "Qaysi shakl to'g'ri kvadrat?" yoki "Qanday qilib uchburchakni topamiz?"

Misollar:

- Qaysi shakl kvadrat? Bolalar karton yoki plastik kvadrat shaklni boshqa shakllardan topib, to'g'ri joyga joylashtirishadi.
- Uchburchakni qanday topamiz? Bolalar uchta tomoni bo'lgan shaklni tanlab, uni joylashtirishlari kerak.
- Doirani ko'rsat! Bolalar doirani topib, uni boshqa shakllardan farqlashadi.

Ta'limiy ahamiyati: 1. Geometrik shakllar bilan tanishish: Ushbu o'yin orqali bolalar geometrik shakllar haqida dastlabki bilimlarni o'zlashtiradilar. Ular shakllarning nomlarini, ularning xususiyatlarini va ularning qanday farqlanishini o'rganadilar. Bu esa kelajakdagi matematik bilimlarning poydevorini yaratishga yordam beradi.

1. Diqqatni rivojlantirish: Shakllarni aniqlash va to'g'ri joylashtirish bolalarda diqqat va e'tiborni kuchaytiradi. Bolalar shakllarning rangini, o'lchamini va joyini to'g'ri aniqlash

uchun diqqatini jalb qilishlari zarur bo'ldi, bu esa ularning konsentratsiya qobiliyatini oshiradi.

2. Tafakkur va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini shakllantirish: Shakllarni to'g'ri joylashtirish jarayonida bolalar tafakkur qilishga majbur bo'ladilar. Ular har bir shaklni boshqa shakllardan farqlash uchun mantiqiy fikrlashni ishga soladilar va muammolarni hal qilish bo'yicha dastlabki ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Shuningdek, shakllarni joylashtirish jarayoni bolalarda har xil muammolarni echishda ijodiy fikrlashni ham rivojlantiradi.

3. Motorik ko'nikmalarni rivojlantirish: Bolalar geometrik shakllarni qo'llari bilan ushlab, ularni to'g'ri joylashtirish orqali motorik ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar. Shakllarni joylashtirish qo'l va ko'z muvofiqlashtirishni talab qiladi, bu esa bolaning mayda motorika rivojlanishiga yordam beradi.

4. Ijtimoiy va til ko'nikmalarini mustahkamlash: Bolalar ushbu o'yinda bir-biri bilan muloqot qilib, tarbiyachi tomonidan berilgan savollarga javob berish orqali o'zlarining ijtimoiy va til ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar.

2. Raqamlarni o'rganish o'yini

Maqsad: Bolalarda raqamlarni tanish, sanash, ularning tartibini o'rganish va bu orqali tartibli fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish. Ushbu o'yin orqali bolalar raqamlar bilan dastlabki tanishuvni amalga oshiradilar va ularning kelajakdagi matematik ko'nikmalariga poydevor yaratadilar. Shuningdek, bolalar raqamlarning ketma-ketligini va ular o'rtasidagi munosabatlarni tushunishni o'rganadilar.

Metod: O'yinda tarbiyachi raqamli kartochkalar yoki raqamlar tasvirlangan o'yinchoqlar yordamida bolalarga raqamlarni ko'rsatadi va ulardan raqamlarni to'g'ri tartibda joylashtirishni so'raydi. Dastlab, bolalar raqamlarni alohida ko'rib chiqib, ularning nomlarini o'rganadilar. Keyinchalik, raqamlarni sanash va ularni to'g'ri ketma-ketlikda joylashtirish vazifasi beriladi. Shu bilan birga, o'yin davomida tarbiyachi bolalarga savollar berib, ularni faol ishtirok etishga undaydi.

Materiallar: O'yin uchun maxsus raqamli kartochkalar tayyorlanadi, ularning har birida 1 dan 10 gacha bo'lgan raqamlar tasvirlanadi. Kartochkalar rangli bo'lishi mumkin, shuningdek, har bir raqamning atrofida raqamlar soniga mos tasvirlar (masalan, 3 raqamining yonida uchta yulduzcha) chizilishi mumkin. Raqamlar bilan bog'liq o'yinchoqlar yoki magnitli raqamlar ham qo'llanilishi mumkin. Bu materiallar bolalar uchun qiziqarli bo'lishini ta'minlash zarur.

Faoliyat: Tarbiyachi bolalarga raqamli kartochkalarni berib, ularni ko'rsatadi va har bir raqamning nomini aytadi. Keyinchalik, bolalar raqamlarni to'g'ri tartibda joylashtirish vazifasini bajaradilar. Masalan, birinchi o'yin davomida 1 dan 5 gacha bo'lgan raqamlarni to'g'ri tartibda qo'yish taklif qilinadi, keyinchalik esa 1 dan 10 gacha bo'lgan raqamlar bilan ishlash mumkin. O'yin davomida bolalar raqamlarning ketma-ketligi va ular o'rtasidagi

farqlarni tushunishga o'rganadilar. Tarbiyachi o'yinni interaktiv ravishda olib boradi va bolalarga savollar beradi, masalan: "Bu kartochkada qanday raqam bor?", "Keyingi raqam qanday?", "9 raqami qayerda?"

Misollar:

- **Bu kartochkada qanday raqam bor?** Bolalarga kartochka ko'rsatiladi va ulardan raqamni aytish so'raladi.

- **Raqamlarni to'g'ri tartibda joylashtiring.** Bolalar raqamlarni ketma-ketlikda joylashtiradi, masalan, 1 dan 10 gacha bo'lgan raqamlarni sanab, ularni to'g'ri tartibda qo'yadilar.

- **6 raqamidan keyin qaysi raqam keladi?** Bolalar raqamlar ketma-ketligini o'rganib, keyingi raqamni to'g'ri aniqlashga urinadilar.

Ta'limiy ahamiyati: 1. Raqamlarni bilish: Ushbu o'yin orqali bolalar raqamlarni vizual ravishda tanib, ularning nomlarini eslab qoladilar. Raqamlarning shakli va nomlarini o'rganish orqali bolalar matematikaning asosiy tushunchalarini o'zlashtira boshlaydilar.

2. Sanash ko'nikmalarini rivojlantirish: Bolalar o'yin davomida raqamlarni sanashni o'rganadilar. Raqamlarni ketma-ket tartibda qo'yish va sanash ularning sanash ko'nikmalarini rivojlantiradi, bu esa kelgusida murakkabroq matematik masalalarni yechishga tayyorlaydi.

3. Tartibni tushunish: Raqamlar orasidagi tartibni to'g'ri tushunish bolalarda tartibli fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bolalar raqamlarning ketma-ketligini o'rganib, tartibni kuzatish va uni amalda qo'llashni o'rganadilar. Bu esa ularning mantiqiy va tizimli fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishga yordam beradi.

4. Diqqat va xotirani rivojlantirish: Raqamlarni eslab qolish va ularni to'g'ri tartibda joylashtirish bolalarda diqqat va xotirani mustahkamlaydi. Bu jarayon bolalarning e'tiborini bir joyga jamlashga, kichik detallarni kuzatishga va eslab qolishga o'rgatadi.

5. Matematik qobiliyatlarni rivojlantirish: O'yin orqali bolalar matematik asoslarini o'rganib, ularning matematik ko'nikmalari rivojlanadi. Sanash, ketma-ketlikni tushunish va raqamlarni farqlash matematik qobiliyatlarni mustahkamlaydi va ularni yanada rivojlantirishga xizmat qiladi.

6. Ijtimoiy va til ko'nikmalarini shakllantirish: Tarbiyachi va bolalar o'rtasidagi muloqot davomida bolalar savollarga javob berib, o'z fikrlarini ifoda etishga o'rganadilar. Shuningdek, bolalar o'zaro hamkorlik qilib, birgalikda o'yinni o'ynashlari ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantiradi.

3. Sanash o'yini

Maqsad: Miqdor tushunchalarini rivojlantirish.

Metod: Tarbiyachi bolalarga rangli mevalar yoki o'yinchoqlarni hisoblashni taklif etadi.

Materiallar: Rangli mevalar yoki o'yinchoqlar (masalan, 5 ta olma, 3 ta banan, 4 ta nok).

Faoliyat: Tarbiyachi bolalarga rangli mevalar yoki

o'yinchoqlarni hisoblashni taklif etadi. Bolalar har bir to'plamni sanash va miqdorini aniqlashlari kerak.

Misollar: "5 ta olma sanang" yoki "Bu yerda nechta banan bor?"

Ta'limiy ahamiyati:

Sanash: Bolalar miqdor tushunchasini rivojlantiradi va sanash ko'nikmalarini oshiradi.

Miqdor tushunchasi: Miqdorlarni sanash bolalarda miqdor tushunchalarini yaxshilaydi.

Raqamlar bilan ishlash: Raqamlar va miqdorlarni bog'lash bolalarga matematik bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi.

4. Ranglar va shakllar o'yini

Maqsad: Ranglar va shakllarni farqlash va aniqlash.

Metod: Rangli va shaklli kartochkalar yoki o'yinchoqlar yordamida bolalar ranglar va shakllarni topish va guruhlashni o'rganadi.

Materiallar: Rangli va shaklli kartochkalar yoki o'yinchoqlar.

Faoliyat: Bolalar rangli va shaklli kartochkalar yoki o'yinchoqlarni topish va guruhlashni o'rganadi. Tarbiyachi bolalarga ranglar va shakllar bilan ishlashni o'rgatadi.

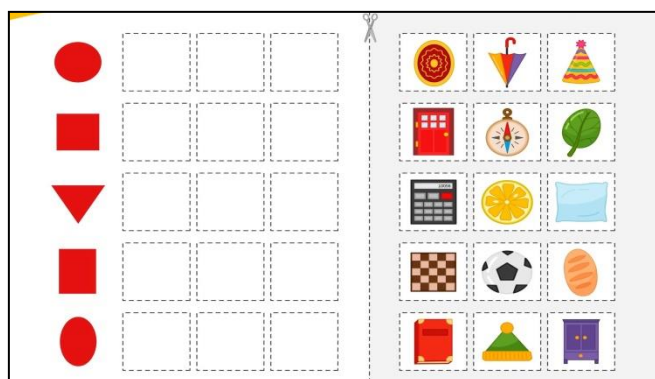

Misollar: "Bu shakl qanday rangda?" yoki "Shakllarni ranglariga qarab ajrating."

Ta'limiy ahamiyati:

Ranglar bilan tanishish: Ranglarni tanish va farqlash bolalarning ranglar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Shakllar bilan tanishish: Shakllarni farqlash bolalarda geometrik tafakkur va ko'rish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Tasviriy tafakkur: Ranglar va shakllar bilan ishlash bolalarning tasviriy tafakkurini kuchaytiradi.

Qiziqarli ma'lumotlar:

Ko'ngilochar o'yinlar: Bolalarga matematik tushunchalarni o'rgatishda ko'ngilochar va jismoniy faollikni o'z ichiga olgan o'yinlar samarali bo'ladi. Masalan, "Matematik raqs" o'yinida bolalar raqamlarni ko'rsatib, raqamga mos harakatlarni bajarishi mumkin.

Kreativ o'yinlar: Bolalar uchun matematik tushunchalarni yaratishda o'yinlarni ijodiy tarzda o'rgatish, masalan, rangli plastilindan shakllar yasash yoki raqamli xazina ovlari tashkil etish, matematikani yanada qiziqarli qilish mumkin.

Ko'rgazmali o'yinlar: Shakllarni rang-barang kartochkalar yoki o'yinchoqlar yordamida o'ynash, bolalar uchun o'yinlarni ko'rgazmali va interaktiv qiladi, bu esa ta'lim samaradorligini oshiradi.

Bu o'yinlar bolalarning matematik tushunchalarni tushunish va rivojlantirishda yordam beradi, shu bilan birga ularning e'tibor va kreativlik ko'nikmalarini ham oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Yangi O'zbekiston ma'muriy islohotlarini amalga oshirish choratadbirlari to'g'risida» PF-269-sonli 2022-yil 21-dekabrdagi qarori.

2. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi qonuni, 2020-yil 7-maydagi PQ-4708-son "Matematika sohasidagi ta'lim sifatini oshirish va ilmiytadqiqotlarni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.

3. Saidova N. O., Ahmadjonova D. M. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tayyorlov guruhi bolalarida matematik tasavvurlarni rivojlantirish usul va vositalari //scholar. – 2024. – T. 2. – №. 3. – C. 61-66.

4. Saidova N. O. Maktabgacha ta'lim muassasasining har xil yosh guruhlarida elementar matematik tasavvurlarni rivojlantirishga oid ishlarni tashkil qilish //Academic research in educational sciences. – 2021. – T. 2. – №. 11. – C. 1612-1614.

5. Saidova N. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tayyorlov guruhlarida bolalarning matematik tasavvurlarini rivojlantirishning hozirgi holati //Farg'ona davlat universiteti. – 2024. – №. 1. – C. 4-4.